

безпосередньої дійсності. Вона поєднує і співвідносить об'єкт і дію, яка продукується у відповідності з думкою про нього. Саме в такій дії і проявляється істинність думки.

Наукові знання мають сенс тільки в тому випадку, якщо вони втілюються в практику, в життя. Кінцевою метою пізнання є не знання самі по собі, а практичне перетворення дійсності для задоволення матеріальних і духовних потреб людини і суспільства.

Список літератури

1. Алексеев Л.В., Панин А.В. Теория познания и диалектика. — М., 1991. — С.5-99, 132-167, 185-198, 263-279.
2. Горский Д.П. О критерии истины (В диалектике теоретического знания и общественной практики). Вopr. филос. — 1998. — №2. — С.28-39.

Одержано 01.12.11

О.О. Решетов, доц., канд. філос. наук, В.Т. Кирильчук, доц., канд. філос. наук, З.В.Стежко, доц., канд. філос. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Основні сфери життєдіяльності суспільства

Теоретичне уявлення про суспільство як систему безпосередньо пов'язане з аналізом сфер суспільного життя, гармонійна взаємодія яких забезпечує цілісність суспільства. Провідною та визначальною сферою суспільного життя філософський матеріалізм вважає матеріальну сферу або суспільне буття. Для розуміння минулого та теперішнього, для аналізу тенденцій майбутнього треба починати не з того, що думала і що думає про себе та чи інша людина, епоха, а з аналізу суспільного буття людей цієї епохи. Вивчення закономірностей та суперечностей суспільного буття дає ключ до розуміння всіх форм суспільної свідомості.

В історії філософії є і інші точки зору на роль матеріальної сфери суспільного життя. Так, досить часто проводиться думка про пріоритетність духовної сфери в суспільстві. За аргумент беруться такі міркування: в природі всі події відбуваються самі по собі, в силу зчеплення причин, які абсолютно не залежать від свідомості; люди ж не здійснюють жодного вчинку, якщо їх не спонукає до цього якась думка, почуття, бажання або пристрасть — тобто «думки правлять суспільством». Саме на цій підставі навіть французькі матеріалісти роблять, по суті, ідеалістичний висновок: немає в суспільстві таких явищ, які б не визначались свідомістю. Проте, не применшуючи величезної ролі свідомості, логічно запитати: а в чому причина панування тих чи інших поглядів, чим вони визначаються? Аналіз показує, що ідеї, погляди, принципи, установки змінюються слідом за змінами суспільного буття — тобто саме умови матеріальної життєдіяльності людей є визначальними і кінцевими причинами появи чи зникнення тих чи інших думок, а думки в такому разі є ідеальним відображенням матеріального життя суспільства. Крім того, нічого з нічого не виникає. Без виробництва та забезпечення людей матеріальними продуктами вони б просто не мали фізичної можливості продукувати думки, ідеї (в тому числі ідею про первинність духовного начала в суспільстві).

Основою суспільного розвитку є матеріальне виробництво, тому що саме воно задовольняє найрізноманітніші (в тому числі первинні) людські потреби в їжі, одязі, житлі, освіті тощо. Щоб жити, людина має забезпечити своє життя, насамперед, матеріально. Це — своєрідна передумова історії. Коли б людство хоч на годину зупинило процес матеріального виробництва, воно, безумовно, якщо б не загинуло, то спотворило б свій спосіб буття у світі. Саме тому К. Маркс назвав матеріальне виробництво «материнським лоном» суспільства, а закон визначальної ролі способу виробництва матеріальних благ — законом розвитку людської історії. Матеріальна сфера активно взаємодіє з усіма іншими сферами суспільного життя, виставляючи на перший план на проміжних етапах історії то одну, то іншу, але в якості початкової ланки та в кінцевому підсумку провідна роль незмінно залишається за матеріальною сферою, ядром якої є матеріальне виробництво.

Звернемося до категорій, які фіксують взаємовідношення матеріальної та духовної сфер суспільного життя. Це категорії «суспільне буття» та «суспільна свідомість». Суспільне буття людей — це об'єктивна суспільна реальність, матеріальне життя суспільства, яке не проходить через свідомість. Справа в тому, що основу суспільства складає «сітка» переплєтених між собою різноманітних, різнопланових матеріальних відносин, які просто неможливо повністю охопити людською свідомістю. З певною долею адекватності суспільне буття відображається в суспільній свідомості, визначає її і обумовлює в кінцевому підсумку напрямок її руху. Таким чином, суспільна свідомість являє собою усвідомлення суспільством самого себе, свого суспільного буття та навколишньої дійсності. Це думки людей, їх уявлення, прагнення, бажання, почуття, настрої, які складають ідеальну сторону суспільного життя; первинно вони існують тільки в свідомості окремих людей. В філософському матеріалізмі діє принцип: «Не свідомість визначає буття, а навпаки, суспільне буття визначає суспільну свідомість». Суспільна свідомість є відносно самостійною. Вона, будучи підпорядкованою суспільному буттю, має внутрішню логіку свого розвитку, пов'язану з спадковістю ідей, з тим, що на появу нового в свідомості активний вплив виявляє накопичений раніше розумовий матеріал. В результаті виходить, що, хоч в основі своїй логіка ідей визначається логікою «речей», логікою реальних матеріальних процесів, між суспільним буттям та суспільною свідомістю немає жорсткого однозначного зв'язку.

Відносна самостійність суспільної свідомості проявляється і в факті її активності. Вона здатна взаємодіяти з різними суспільними явищами, виявляти зворотний вплив на суспільне буття.

Таким чином, вторинність та відносна самостійність суспільної свідомості — такі фундаментальні закономірності її розвитку.

Суспільні відносини — це відносини між людьми, які встановлюються в процесі їх сумісної практичної та духовної діяльності. Основою для формування суспільних відносин є індивідні відносини, проте суспільні відносини мають свою специфіку. Індивідне на рівні суспільності поступово втрачається і суспільні відносини набувають щодо індивіда відчуженої об'єктивованої сили. Вони є складовими відповідних сфер функціонування суспільства (економічної, політичної, ідеологічної), в них індивід виступає як суб'єкт відносин, як функціонер у сфері економіки, політики тощо (робітник, інженер, вчений, політик, бюрократ і т.д.). І далеко не завжди його суспільна роль узгоджується з його особистістю.

Спектр міжлюдських відносин надзвичайно широкий, адже вони існують і в сім'ї, і в науці, і в ставленні до природи тощо. Але як суспільні відносини вони складаються саме у відповідних відокремлених сферах соціального життя як їх суттєвий компонент. В суспільних відносинах як відносинах між соціальними

спільностями досить помітним є інтегративний та управлінський характер щодо економічних, політичних, ідеологічних відносин. Діючи через соціально об'єктивовані, надіндивідні форми суспільної свідомості, вони задають індивіду умови його життєдіяльності, існують як самостійні соціальні структури, що нав'язують індивідам відповідні форми функціонування і спілкування.

Очевидним є той факт, що суспільство є не однорідним, а структурованим, тобто складається з різноманітних соціальних груп. Соціальні групи є опосередковуючою ланкою між людиною та суспільством — кожна людина безпосередньо входить в одну або декілька соціальних груп, а вже через них — в суспільство. Соціальна група — це сукупність людей, об'єднаних спільними інтересами та спільною справою. Загальноприйнятим є виділення малих, середніх та великих соціальних груп.

Малі соціальні групи є малочисельними, їх члени об'єднані спільною діяльністю і перебувають у безпосередньому (і емоційному) стійкому спілкуванні один з одним. До них належать: сім'я, первинні виробничі об'єднання (бригади), сусідські спільноти, шкільні класи чи студентські групи, військові підрозділи тощо. Розрізняють формальні і неформальні малі групи. Перші складаються у відповідності з наперед установленими і, як правило, офіційно зафіксованими цілями, інструкціями, статутами. Другі формуються на основі особистих симпатій чи антипатій, любові, дружби тощо.

Середні соціальні групи є більш чисельними об'єднаннями людей. Це мешканці одного села чи міста, працівники певного заводу чи фабрики, установи, викладачі та студенти одного вищого навчального закладу тощо. Вони мають різні основи формування — від стихійної, наприклад, склад односельців, до виробничої — для досягнення певної мети, вирішення тих чи інших соціальних завдань. Їх називають ще колективами.

Великі соціальні групи — це багаточисельні об'єднання людей. Сюди входять етнічні спільноти, вікові групи, об'єднання за статтю та інші. Вони базуються не на безпосередніх контактах, а на фундаментальному інтересі, що формується на основі усвідомлення людьми об'єктивних обставин свого життя. Серед великих соціальних груп найважливіша роль належить класам. Існування класів констатували багато мислителів. З майновим розшаруванням пов'язували його ще Платон та Аристотель. До пізнання суті класів підійшли англійські економісти, французькі історики та філософи XVIII–XIX ст. В сучасній філософії переважає марксистська теорія класів. Це великі соціальні групи, які характеризуються такими соціально-економічними ознаками: місцем у певній історичній системі суспільного виробництва, відношенням до засобів виробництва, роллю у суспільній організації праці, способом отримання і часткою прибутку. Головна класоутворююча ознака — це відношення до засобів виробництва.

До великих соціальних груп відносяться також так звані соціальні верстви, тобто перехідні або проміжні групи, які не мають ознак класу (часто їх називають прошарком), наприклад, інтелігенція, частина якогось певного класу (наприклад, кваліфіковані робітники).

Коротко зупинимось на сутності та значенні інтелігенції як «посередника між загальнолюдськими знаннями і своїм суспільством». Поняття «інтелігенція» як термін почало вживатись понад сто років тому.

Інтелігенція — це та частина службовців, яка зайнята висококваліфікованою розумовою працею і має відповідно високий рівень освіти. Це поняття соціальне, його не варто ототожнювати з поняттям «інтелігентність» як моральною якістю людини. Інтелігенція може бути науково-технічною, культурно-творчою та ін.

Сьогодні, з урахуванням реалій нашого часу, відбувається подальша розробка нових (некласових) теорій соціальної структури суспільства, наприклад, теорії стратифікації та соціальної мобільності.

Сутність першої з них може бути зведена до таких положень: класи зникли, існують лише деякі соціальні «пласти» або шари (страти); ознаки страту довільні — рід занять, престиж, розмір прибутку, манери, смаки, звички та ін. Кількість стратів різні соціологи визначають по-різному — 4,5,6,7,8 і більше.

Друга, певною мірою похідна від першої, теорія, — це теорія соціальної мобільності. Її суть: класових відмінностей уже немає, мають місце лише відмінності між стратами та високомобільність, рухливість, пов'язана з переходом з одного страту до іншого. Мобільність може бути «вертикальною», коли люди «підіймаються та спускаються як «ліфти в установах», та «горизонтальною», коли конкретний перехід людини в інший страт не пов'язаний зі зміною її економічного становища.

Список літератури

1. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. — М., 1988.

Одержано 01.12.11

УДК 336.22

В. П. Кравченко, доц., канд. екон. наук, А. О. Могилей, ст. гр. ФК 09-1

Кіровоградський національний технічний університет

Пасивні операції комерційних банків: сучасні проблеми та перспективи

У статті аналізується сучасний стан пасивних операцій комерційних банків, джерела їх формування та ефективність використання вітчизняними банками, а також систематизовано запропоновані дослідниками практичні рекомендації щодо підвищення ефективності використання банківських пасивів. **пасивні операції, банківські ресурси, зобов'язання, власний капітал, пасиви, кошти фізичних осіб, кошти юридичних осіб, кошти банків**

Постановка проблеми та її актуальність. Сучасний етап розвитку вітчизняної економіки характеризується підвищенням вимог до банківської системи, яка повинна сприяти стійкому економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності господарського комплексу в умовах поступової інтеграції у європейський та світовий економічний простір. Це обумовлено особливою роллю банків як провідних фінансових посередників, що забезпечують переміщення фінансових ресурсів між окремими регіонами, галузями господарства та суб'єктами економіки з метою задоволення їх потреб та запитів. Вказані процеси вимагають від комерційних банків адекватного нарощування обсягів, оптимізації структури та вдосконалення організації ресурсної бази [4, с. 68].

Достатня за обсягом та належним чином збалансована ресурсна база банків є важливою передумовою їх прибутковості, підтримки достатньої ліквідності та довіри з боку учасників ринку. Зміцнення ресурсної бази сприяє підвищенню можливостей банків у задоволенні поточних та інвестиційних потреб суб'єктів господарювання і домогосподарств у додаткових фінансових ресурсах. Разом з тим на сьогодні в Україні